

دالغیچ احمد آغا

۳۱

تاریخ او مأمور تهیه و خرید الوار و سرب برای احداث یالی کوشک^{۱۱} بود (راجرز^{۱۲}، ص ۲۵).

احمد آغا در ۱۰۰۴ در مرکز معماران «خاصه» براساس سلسله مراتب سنی، سرپرست آبراه سازی (صوبولجی / صوبولو ناطری) شد و در ساخت مسجد یسینی والده^{۱۳} (مسجد صفیه سلطان) به داود آغا^{۱۴} معمار مسجد، یاری رساند. این مسجد در کنار آب واقع شده و چون ساخت آن در محلی با جریان مداوم آب در آن، دشوار بود، به سبب موفقیت در این کار، وی به دالغیچ (غواص) ملقب شد (گودوین^{۱۴}، ص ۳۴۰؛ مایر؛ فرهنگ هنر < همانجاها؛ قس د.د.ترک، ذیل ماده که لقب دالغیچ را متعلق به دوره خدمت او در سپاه عثمانی دانسته است). وی پیش از سمت معمارباشی، مدتی با عنوان پاشا^{۱۵}، بیگلریگی^{۱۶} نواحی ارزروم، شام و حلب بود و به سردستگی (چاووشی) محافظان دربار رسید که این لقب در انتهای نامش ذکر می شد. او تا ۱۰۰۷ سرپرست آبراه سازی، راه آبهای قرق چشمه (چهل چشمه)، بازار ایاصوفیه، آب انبار دمیرخانه و مساجد غلطه و سلویوری بود و بخشهایی از طریقای را مرمت کرد. او با درگذشت معمار داود در صفر ۱۰۰۷، به سمت معمارباشی انتخاب شد (جعفراندی، ص ۷۱، ۱۸۹؛ د.د.ترک؛ اوزون چارشیلی؛ راجرز، همانجاها). از جمله آثار معماری او آرامگاه سلطان مراد سوم، در گورستان ایاصوفیه است (مایر، همانجا). ساخت این مقبره را داود آغا به فرمان محمد سوم آغاز کرد که پس از درگذشت وی با نظارت دالغیچ احمد آغا در ۱۰۰۸ تکمیل شد. این مقبره دارای در چوبی صدف نشان و کتیبه ای با نام دالغیچ احمد است (مایر؛ راجرز؛ فرهنگ هنر < همانجاها). بعضی دیگر از کارهای دالغیچ احمد ساخت حمام سلطنتی یسینی سارای (سرای جدید) در طریقای، مرمت اتاقهای والده سلطان و دارالسعاده آغاسی، ساخت پنجره های مشبک با شیشه های بلورین در اتاق سلطان در اسکی سرای (سرای قدیم)، نظارت بر ساخت مدارس تربیت نگهبانان و غلطه سرای، احداث چند اصطبل و اسکله مانند بشیکناش و بناهای دیگر از جمله باروت خانه، کاغذخانه، مقبره میزایابا، مسجد فتحیه و مرمت خانقاه قره باش در استانبول است (د.د.ترک؛ فرهنگ هنر < راجرز، همانجاها). او همچنین ساخت صندوق نفیسی از چوب گردو به شکل هشت

نقد^{۱۷}، «شرح پزشکی اولیا چلبی در مصر قرن هفدهم»^{۱۸} که آن را با همکاری لیزر^{۱۹} نگاشته است، و چند مقاله دیگر از جمله «فحطی در جهان اسلام»^{۲۰} و «گیاهان دارویی خاورمیانه ای»^{۲۱} که در «فرهنگ قرون وسطا»^{۲۲} منتشر شده، از دیگر تألیفات دالز است.

دالز در اول دسامبر ۱۹۸۹ / ۱۰ آذر ۱۳۶۸، بر اثر بیماری، در سانفرانسیسکو درگذشت (کانرد، همانجا؛ دالز، ۱۹۹۲، ص [IX]). با مرگ وی پژوهشهای او به ویژه تألیف کتابی درباره تاریخ بیمارستانهای اسلامی ناتمام ماند. دالز با پژوهشهایش زمینه های نکاویده ای از تاریخ پزشکی دوره اسلامی را تبیین کرد و الگوهای پیشرفته ای را برای پژوهش فراهم آورد.

منابع:

Lawrence I. Conrad, "Michael Walters Dols (1942-1989)", *Medical history*, vol.34 (1990); Michael Walters Dols, *The black death in the Middle East*, Princeton, N. J. 1977; idem, *Majnūn: the madman in medieval Islamic society*, ed. Diana E. Inmisch, Oxford 1992; Ibn Riḍwān, *Medieval Islamic medicine: Ibn Riḍwān's treatise: On the prevention of bodily ills in Egypt*, tr. Michael W. Dols, Arabic text edited by Adil S. Gamal, Berkeley, Calif. 1984; Emilie Savage-Smith, "In memorial: Michael Walters Dols (1942-1989)", *Bulletin of the history of medicine*, vol.64 (1990).

/ رولاند پیچ^{۱۷}

دالغیچ احمد آغا، معمار و هنرمند صدف کار سده دهم

و یازدهم در دربار عثمانی. وی نخست در سپاه عثمانی خدمت می کرد که محمد آغای صدف کار وی را در دفتر معماری کاخ سلطنتی در استانبول پذیرفت. او صدف کاری را از استاد احمد و معماری را از سنان^{۲۳}، آموخت؛ به طوری که در ساخت مسجد سلیمیه در ادرنه (۹۷۵-۹۸۳) در کنار سنان بود (مایر^{۲۴}، ص ۵۸؛ فرهنگ هنر < ذیل «احمد دالغیچ» و پس از وی در زمرة شاگردان برجسته سنان، به سمت معمارباشی دربار انتخاب شد (اوزون چارشیلی^{۲۵}، ج ۳، بخش ۲، ص ۵۵۲). نام احمد آغا در اسناد مربوط به معماری از ۹۹۹ به بعد دیده می شود. در این

1. "Geographical origin of the black death: comment", *Bulletin of the history of medicine*, vol.52 (1978)2. "Evlīyā Chelebi's description of medicine in seventh century Egypt", *Sudhoffs archiv*, vol.71 & 72 (1987-1988)

3. Gary Leiser

4. "Famine in Islamic world"

5. "Herbs, Middle Eastern"

6. *Dictionary of the Middle Ages*

7. Roland Pietsch

8. Mayer

9. *The Dictionary of art*

10. Uzunçarşılı

11. Yahı Köşk

12. Rogers

13. Yenivalide

14. Goodwin

AKALIN, ŞEHABEDDİN: "Mimar Dalgıç Ahmed Paşa". İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, 9. C., 13. Sayı, 9. 1958, 71-80. S.

02 KASIM 1991

ilim dalı: Mim

madde: Dalgıç Ahmed Paşa

A. Br. : c. , s.

B. L. : c. , s. *Bk. Ahmed Paşa Dalgıç*

F. A. : c. , s.

M. L. : c. *11* , s. *355*

T. A. : c. *11* , s. *222-223*

DALGIÇ AHMED PAŞA

(Mimar) (v. 1600)

Akalın, Şehabeddin

"Mimar Dalgıç Ahmed Paşa"
i.Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi, İstanbul

1958/9 sayı 13 ss. 71-80

Dalgıç Ahmed Ağa (060054)

Mimar Dalgıç Ahmed Ağa

Ayşegül Damla Gürkan

23 Nisan 2016

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Osmanlı mimarlık tarihinin zirvesi ve "altın çağı" olarak görülen 16. yüzyıl, bu yüzyılın yaklaşık yarısı boyunca Hassa Mimarlar Ocağı'nın başmimarı olarak görev yapmış ve gerek başkentte, gerek farklı eyaletlerde pek çok mimari eserin yapımını veya denetimini üstlenmiş olan Mimar Sinan ile özdeşleştirilmiştir. Fakat 16. yüzyılın son on üç yılında iki farklı Osmanlı mimarı daha Hassa Mimarlar Ocağı'nın başına getirilerek başmimarlık görevini yerine getirmiştir. 16. yüzyıl sonu ve 17. yüzyıl başında inşa edilen yapıların nicelik ve niteliğinde, imparatorluğun mali açıdan en zengin ve mimari açıdan en üretken dönemine rastlayan Mimar Sinan'ın elli yıllık uzun Başmimarlık döneminde inşa edilen yapılara kıyasla, gözle görülür bir düşüş olduğu kabul edilse dahi, bu eserler ve onları inşa eden mimarlar da Osmanlı kültür tarihinin bir mirası ve parçası olarak en az Mimar Sinan kadar kıymetli ve incelenmeye değerdir.

Mimar Sinan'ın 1587'de ölümünden sonra yerine Mimar Davud Ağa atanmış ve 1598 yılına kadar başmimarlık görevinde bulunmuştur. Davud Ağa'nın ölümünden sonra yerine, "Dalgıç" lakabıyla anılan Ahmed Ağa getirilmiştir. Hayatı ve eserleri hakkında detaylı bilgi içeren risaleleri de kapsayan pek çok dönem kaynağı sayesinde hayatı ve mimarlığı hakkında ayrıntılı bilgilere sahip olduğumuz Mimar Sinan'ın aksine, onu takip eden bu iki başmimar hakkında bu derece detaylı bilgilere sahip değiliz. Bu yazının konusunu teşkil eden Dalgıç Ahmed Ağa'nın hayat hikâyesini, bir Osmanlı mimarı ve devlet adamı olarak aldığı görevleri ve geride bıraktığı eserleri kaleme alan ve kendi dönemine ait herhangi bir risale veya eser mevcut değildir. Elimizdeki bilgiler, 20. yüzyılda mimarlık tarihi hakkında araştırmalarda bulunan birkaç araştırmacının, arşiv belgeleri, dönem tarihleri ve mimarın çalıştığı

eserlere dayanarak ortaya koyduğu tespitlerden ibarettir. Bu makale de büyük ölçüde, bu değerli araştırmacıların tespitlerinin derlenmesi ve değerlendirilmesinden ibaret olacaktır.¹

Mimar Davud Ağa'dan sonra "Ser-mi'marân-ı Hassa" yani Hassa Mimarlar Ocağı'nın başmimarlığına getirilen Dalgıç Ahmed Ağa, yaklaşık olarak on sene bu makamda kalmış ve Sultan III. Mehmed ile Sultan I. Ahmed dönemlerinde başmimarlık görevini yerine getirmiştir. Başmimarlık görevinden sonra beylerbeylik makamına getirildiği ve paşalığa kadar yükseldiği bilinmektedir. Bugüne ulaşan eserlerinden ve arşiv kayıtlarından, bir dizi binanın yapım ve onarımında bulunmuş, mühendislik bilgisi kuvvetli bir mimar ve aynı zamanda döneminin ahşap sanatı örneklerinin en güzelleri arasında sayılan sedef kakmalı ahşap eserleri ortaya çıkarmış olan başarılı bir sedefkâr olduğu anlaşılıyor. Buna rağmen hayatının pek çok bölümü, Sinan dışındaki pek çok Osmanlı mimarı gibi, oldukça meçhuldür.²

Nerede ve ne zaman dünyaya geldiği henüz bilinmeyen Mimar Dalgıç Ahmed'in adı ilk olarak "Dergâh-ı Âlî" çavuşları arasında geçer ve "dalgıç" lakabından da anlaşıldığına göre başlangıçta, Osmanlı askeri sisteminin akıncıları içinde bir gurubu teşkil eden serdengeçtiler arasında bulunması muhtemeldir.³ "Dalkılıç" ve "dalgıç" isimleri, Osmanlı askeri teşkilatında akıncı fedailer için kullanılırdı. Ahmed Ağa'nın daha sonra Beylerbeyi olması ve sefere gönderilmesi, kendisinin daha önce orduya intisabı olduğu savını güçlendirir niteliktedir.⁴ Mimarlık görevi sırasında Dalgıç

1 Şehabeddin Akalın, "Mi'mar Dalgıç Ahmed Paşa", *Tarih dergisi*, 1958/ 13, s. 71-80; Orgun, M. Zarif, "Mimar Dalgıç Ahmet", *Arki-tekt*, 1941/ 42, s. 59-62.

2 Akalın, s. 71.

3 Akalın, s. 72.

4 Orgun, s. 61.

14 *Nusretname* (vrk. 329/b), Şehbaz Giray'ın 1 saferde ve altı bin Kırım askeri ile orduya dahil olduğunu kaydediyor.

15 Şehbaz Giray'a geç gelişi dolayısıyla asla iltifat gösterilmediği *Nusretname*'de zikrediliyor (vrk. 329/b).

16 Haleb vâlisi vezîr Câfer Paşa'nın Temeşvar muhâfazasına tayinini *Nusretname*, 2 saferde gösteriyor (vrk. 330/a).

17 *Zübdetü'l-vekâyi*^c (vrk. 320/b)' de, ordunun Temeşvar'dan avdet tarihi 5 saferdir.

18 *Nusretname*, Hacı Mustafa Paşa'nın ismini, muhtemelen bir sehiv olarak Hacı Câfer Paşa olarak kaydetmektedir (vrk. 330/b).

19 *Zübdetü'l-vekâyi*^c'de ordunun Pançova'ya muvasâlatı saferin 10 undadır (vrk. 320/b).

20 *Nusretname* (vrk. 331/a), Dursun Mehmed Paşa'nın Temeşvar'a gönderilmesini 12 safer pazartesi olarak gösteriyor ki takvim esaslarına uygun düşüyor.

21 *Nusretname* (vrk. 332/a), vezîr Mustafa Paşa'nın Moravik fethi için hareketini 17 safer cumartesi olarak gösteriyor; *Zübdetü'l-vekâyi*^c (vrk. 321/a) ise bu kuvvetin, 16 safer pazar günü mezkûr kal'a altına dahil olduğunu kaydediyor. Halbuki pazar, 18 safere tesâdüf etmekte olduğundan verilen tarih, gün itibariyle yanlışdır.

22 *Nusretname* (vrk. 331/a), Padişah'ın daha evvel, 9 safer cuma günü gizlice, Belgrad'a geçtiğini tasrih ediyor; *Zübdetü'l-vekâyi*^c (vrk. 320/b)'de, ordunun Belgrad'a geçişi 11 safer tarihinde gösterilmiştir.

23 *Nusretname*, fetih müjdesinin rebî'ü'l-lâhırın (rebî'ü'l-evvel olmalı) gurresi cuma günü alındığını kaydediyor (vrk. 334/a). *Zübdetü'l-vekâyi*^c, kal'anın 3 gün muhârebeden sonra salı günü -ki 20 safere müsadiftir- feth edilip bu haberin vürûdünden sonra Mustafa Paşa'nın 21 saferde gelerek izaz edildiğini kaydediyor (vrk. 322/a).

24 *Zübdetü'l-vekâyi*^c (vrk. 323/b)'de, ordunun Belgrad'dan hareketi safer ayı içerisinde gösterilmektedir.

19 SUBAT 1993

MAKALE YAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Tarih Dergisi, c. 9, 1958 İstanbul, s. 71-80

Kütüphane / Kâğıt
Mevcuttur

Mİ'MAR DALGIÇ AHMED PAŞA

Şehabeddin Akalın

Türk mi'marisinin, şaheserlerini verdiği devirlerde, san'atlarının şan ve şeref zirvesine çıkan Sinan, Davud ve Ahmed Ağa gibi muktedir üstadlar arasında, Osmanlı imperatorluğunun «ser-mi'marân-ı hassa»lığını senelerce muvaffakiyetle ifa eden, Dalgıç hâmile ma'ruf mi'mar Ahmed Ağa'nın da bulunduğu ma'lûmdur. Aynı zamanda sadefkârlığı ile de şöhret yapan san'atkârın, III. Mehmed ve I. Ahmed zamanlarına rastlayan baş mi'marlığını müteakib, uhdesine beylerbeyilik tevcih edilerek paşalığa kadar yükseldiğini biliyoruz. Buna rağmen hayatının bütün safahatı, diğer mi'marlarımız gibi —Sinan müstesna— oldukça meçhuldür. Filvaki' bâzi eserlerde Dalgıç Ahmed Ağa'dan bahsedilmiştir¹; hattâ hakkında bir broşür de çıkmış bulunmaktadır²; fakat bütün bunlar san'atkârın hayatını aydınlatmaya, izaha kâfi değildir.

Bilindiği üzere, bize intikal eden vekayi'nâmeler ve diğer bâzi te'lifatta, mi'marlara ve eserlerine âid pek az bilgi verilmektedir. Bu böyle olunca, mezkûr zât üzerindeki araştırmamızda, esas kaynağı, arşiv vesikalarının teşkil ettiğini söyleyebiliriz. Yalnız hicrî bin tarihinden önceleri, vesikaların muhtelif âmiller dolayısıyla gittikçe azalmış olması, bahis konumuz olan Mi'mar Dalgıç Ahmed Çavuş'un da nereli olduğunu ve doğum tarihini tesbite bugün için imkân vermemektedir.

Dalgıç Ahmed, Dergâh-ı âlî çavuşlarından olduğuna göre³ ve lâkabından da anlaşılacağı vechile, bidayette serdengeçtilerden

¹ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmâni*, İstanbul 1308, I, 207; İsmail Hakkı (Uzunçarşılı), *Karesi meşâhiri*, İstanbul 1341, s. 96/97; Sadi Nâzım Nirven, *İstanbul suları*, İstanbul 1946, s. 117-128 v.b.

² Zârif Orgun, *Mi'mar Dalgıç Ahmed*, İstanbul 1946.

³ *Mühimme defteri*, nr. 72 s. 16, Başvekâlet Arşiv Umûm Mdr.